

ปัญญาทำ

พระอาจารย์สงบ มนัสสุนโต

ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม วันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๖๗

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : เรื่อง “ปัญญาอบรมสมาธิ”

กราบนมัสการหลวงพ่อก่อน เมื่อเช้าวันนี้คือวันที่ ๒๗ ก่อนเทศน์เช้าผมนั่งภาวนาที่ศาลา ผมขึ้นมาก่อนเพื่อรอเทศน์ ในขณะที่ผมนั่งก็ใช้ข้อธรรมที่หลวงพ่อสอนเกี่ยวกับเวทนา ก็ถามตอบในตัวเองโดยใช้ปัญญาอบรมสมาธิคือตามความคิดไป โดยใช้เวทนาทางขามาพิจารณาว่า กระดูกปวดหรือ แล้วไม่วางอยู่ทำไมไม่ปวด

จิตก็ตอบสวนมาว่า ไม่มีชีวิต

ผมก็ถามต่อ แล้วกระดูกมันพูดบอกหรือว่าปวด

มันก็ตอบว่า แสดงว่าเป็นที่เนื้อ เป็นที่เอ็น เนื้อที่ปวด

ผมก็ถามต่อไป เอ็นเนื้อที่แขนละทำไมไม่ปวด

จะเป็นลักษณะแบบนี้ไปตลอด คือต้องให้เป็นปัจจุบันถ้าของเก่าจะรู้นั้นคือสัญญา

สิ่งที่ผมรู้สึกที่สำคัญคือ ในขณะที่ใช้ปัญญาอบรมสมาธิอยู่นั้น ความรู้สึกภายนอก เช่น เสียงทางหู สัมผัสต่างๆ รอบตัวหายไปหมด รู้ว่าไม่ได้นั่งหลับและตกวางค์ ผมมั่นใจเพราะผมเคยตกวางค์มาก่อน

สติชัดเจนมาก อยู่กับปัญญาที่ถามตอบจนถึงเวลาเทศน์ ผมจึงได้สัมผัสกับสิ่งภายนอกคือเสียงและทางกาย จนมีคำเทศน์ของหลวงพ่อดำหนึ่งเข้ามากระทบจิต คือคำว่า “ธรรมมาแต่เหตุ ให้หาเหตุของทุกข์ เราเฝ้าหาแต่ผลของมัน”

คำคำนี้ผมได้ยินมานาน แต่เหมือนกับสดๆ ใหม่ๆ มันชุ่มเย็นใจ มันลงใจครับ รู้สึกดีมีกำลังใจที่ได้ใช้สติปัญญา ถึงจะน้อยนิดก็เป็นกำลังใจครับ ผมมั่นใจว่าไม่ได้ตกวงค์แน่นอนครับ

คำถามคือ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้คือสมาธิใช่ไหมครับ กราบขอบพระคุณ

ตอบ : เขาใช้คำว่า “ปัญญาอบรมสมาธิ” ปัญญาอบรมสมาธิเป็นตั้งแต่หลวงตาพระมหาบัว ท่านเขียนเรื่องปัญญาอบรมสมาธิ โดยการฝึกหัดประพฤติปฏิบัติของท่านมา

เวลาท่านฝึกหัดปฏิบัติของท่านมาเริ่มต้นตั้งแต่ว่าท่านออกบวช ออกบวชแล้วก็ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าจบมหาแล้วจะปฏิบัติ

เวลาปฏิบัติๆ เวลาจะปฏิบัติขึ้นมา เวลาจะออกปฏิบัติ ก่อนที่ท่านศึกษาภาคปริยัติ เห็นอุปัชฌาย์เดินจงกรมแล้วหายใจเข้านี้พุท หายใจออกนี่โ หท่านก็ทำตามๆ เวลาทำตามนั้น ท่านบอกว่า เรียนอยู่ ๗ ปี ลงสมาธิได้ ๓ ครั้ง

๗ ปีนะ ทำสมาธิได้ เป็นสมาธิที่เป็นสัมมาสมาธิที่ถูกต้องชอบธรรม ๓ หน ๗ ปีได้ ๓ หน เวลาจะออกฝึกหัดปฏิบัติ จบมหา ศึกษาแล้วเวลาจบมหาแล้วจะออกปฏิบัติ เวลาปฏิบัติแล้วจะต้องไปหาหลวงปู่มั่นเท่านั้นๆ

ฉะนั้น เวลาออกปฏิบัติ ท่านไปหาหลวงปู่มั่นไม่ทัน ท่านถึงไปจำพรรษาที่จักราช ด้วยความศึกษามาจนจบเป็นมหาเ าก็ใช้ปัญญาๆ ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาใคร่ครวญเป็นสมาธิๆ เวลาเป็นสมาธิมันหยุดของมันได้ ถ้ามันหยุดของมันได้ เห็นไหม

แต่เวลาท่านจะตามหลวงปู่มั่นไป ตามหลวงปู่มั่นตามไม่ทัน ไปทำกอดหลังหนึ่ง เวลา มันเสื่อมหมดเลย เวลามันเสื่อมหมดนะ ฟุ้งขึ้นมาไม่ได้

เวลาเสื่อมมันฟุ้งขึ้นมาไม่ได้ เพราะเวลาปัญญาอบรมสมาธิ ใช้ปัญญาๆ ปัญญาก็ไล่ ด้อนของมันไปนี่แหละ

ฉะนั้น เวลาปัญญาที่เราฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ปัญญาอบรมสมาธิ เวลาเราใช้ปัญญาต่อสู้กับกิเลส คือกิเลสมันก็คิดของมันตามธรรมชาติของมัน แล้วมันเคยคิดตามธรรมชาติของมันจนเคยตัวของมัน

แต่เวลาเราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเราก็ใช้สติปัญญาอย่างนี้เพื่อมาต่อกร มาพิจารณา มาแยกแยะว่าความคิดที่เคยคิดอย่างนี้มันถูกต้องชอบธรรมหรือไม่

เราเคยคิดโดยปัญญาของเราโดยสัญญาอารมณ์ของเราโดยธรรมชาติของมันอยู่แล้ว แต่เวลาศึกษาธรรมะแล้วเราก็มีธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรามาใช้ทบทวนใช้แก้ไขมันก็หยุดได้ๆ

เวลามันเสื่อมมันจับต้องไม่ได้เลย เวลาไปหาหลวงปู่มันเง หลวงปู่มันบอก จิตมันเสื่อมไปแล้ว จิตนี้เหมือนเด็กๆ ถ้าเหมือนเด็กๆ แล้ว เด็กมันต้องการอาหาร สิ่งที่มันเสื่อมไปแล้วไม่ต้องไปสนใจมัน ให้เตรียมอาหารให้มันไว้ เดียวถ้ามันหิวกระหายมันก็กลับมาเอง

คำว่า “หิวกระหาย” เวลาใช้ปัญญาอบรมสมาธิมันก็หยุดของมัน แต่มันทำอย่างไรต่อไปละ เพราะอะไร เพราะท่านเริ่มฝึกหัดปฏิบัติท่านยังไม่เข้าใจเรื่องธรรมะโดยข้อเท็จจริง

แต่ท่านศึกษามาจนท่านจบเป็นมหา ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา แล้วเวลาท่านคิดของท่าน ท่านพิจารณาของท่าน ใช้ปัญญาอบรมสมาธิของท่าน แต่ขณะนั้นท่านเป็นปุถุชน ท่านยังไม่เข้าใจ ไม่เท่าทันกิเลสในใจของตน มันก็เหมือนกับเด็กๆ ฝึกหัดใหม่ มันก็ฝึกหัดของมันไปธรรมชาติของมัน แต่เวลาทำไปๆ แล้วเวลามันเสื่อมมันก็ไม่มีวิธีแก้ไข

เวลาไปหาหลวงปู่มัน จิตมันเสื่อม มันทุกข์มันร้อน เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านเป็นพระอรหันต์ท่านเคยฝึกหัดปฏิบัติมาก่อน ปุถุชนคนหนา เวลาคนหนามันลุ่มๆ ดอนๆ เวลาฝึกหัดปฏิบัติมันทุกข์มันยากมาก เวลามันทุกข์มันยากมากเพราะอะไร

เพราะว่ามันเหมือนกับธรรมะไร้เดียงสา แต่กิเลสเป็นปุ๋ยตายาย มันคนละชั้นกันเลย เรายึดหัดประพฤติปฏิบัติเหมือนธรรมะยังไร้เดียงสา

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิมุตติสุข นั้นนะสุดยอด แต่เราศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยหัวใจของเรา ธรรมะของเรามันไร้เดียงสา เวลาถ้ามันมีวาสนามันก็ทำของมันได้ พิจารณาไปแล้วมันก็หยุด มันก็เป็นสมาธิได้ แต่เวลามันเสื่อมๆ จะจับต้นชนปลายอย่างไร

เวลาท่านไปหาหลวงปู่มันเงิ ให้หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ พอคำบริกรรมพุทโธๆ ไว้ ท่านบอกว่าบริกรรมหลายวันมาก

เวลาบริกรรมหลายวันมาก จิตมันเหมือนเด็กๆ จิตมันก็เหี่ยวเตลิดเปิดเปิงของมันไป จิตมันเหมือนเด็กๆ แล้วมันมีพญามารที่เป็นปุ๋ยตายายควบคุมมัน มันก็พาเตลิดเปิดเปิงไป พาเตลิดเปิดเปิงไป กิเลสที่เป็นปุ๋ยตายายมันหลอกให้เด็กไปทุกซัไปยากแล้ว ถึงเวลามันก็วางตัวมัน พอมันคลายตัวมันออกมันก็เลยแก้ๆ กังๆ ทำอะไรไม่ถูกเงิ

หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกลึกๆ เกาะสิ่งนั้นไว้

เด็กเวลามันหิวอาหารมันต้องกลับมา พอกลับมา กลับมาอยู่ที่สติปัญญาของตนเงิ มันก็กลับมาเป็นสมาธิได้ ท่านก็เริ่มฝึกหัด

หลวงตาพระมหาบัวท่านเห็นคุณเห็นโทษในการประพฤติปฏิบัติมาก่อน หลวงปู่มันท่านปฏิบัติมาล้มลุกคลุกคลานมาขนาดไหนท่านรู้ ฉะนั้น เวลาท่านฝึกหัด ท่านปฏิบัติ ท่านถึงบอกว่า **อย่าทิ้งผู้รู้ อย่าทิ้งพุทโธ** ถ้ามันประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริง

ฉะนั้น เวลาว่ามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิๆ เพราะมันใช้ปัญญาพิจารณาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มันไม่ให้กิเลสมันคิดเตลิดเปิดเปิงไปตามกำลังของมันตามความพอใจของมัน นี่คือนิยามปัญญาอบรมสมาธิ

นี่คือข้อเท็จจริงที่หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงตาพระมหาบัวท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านประพฤติปฏิบัติมาก่อน แล้วตอนที่ท่านปฏิบัติเริ่มต้นในการปฏิบัติ ธรรมะยังไร้เดียงสาในหัวใจของท่าน ล้มลุกคลุกคลาน มันเอาตัวไม่รอดนะ

ฉะนั้น เวลาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ที่ท่านเป็นจริง มันต้องหายใจเข้า निकพुत หายใจออก निकโอ ไม่ทิ้งผู้รู้ ไม่ทิ้งพุทธโอ ถ้ามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิๆ เราก็ใช้สติปัญญาของเรา

ถ้าใช้สติปัญญาของเรา เวลามันหยุดแล้วคืออะไร

ถ้ามันเป็นธรรมะไร้เดียงसानะ “บรรลुธรรม” เวลาตรีกในธรรม เวลามันตรีกข้อใดแล้วเวลามันขบปัญหาแตก โอโฮ! มันถือตัวถือตน มันถือว่ามันบรรลुธรรมๆ บรรลुธรรมเพราะอะไร

เพราะเริ่มต้นที่โดยชีวิตปกติของเราก็ทุกข์ยาก จริงไหม แล้วเรามาตรีกในธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วใช้ปัญญา จริงไหม แล้วเวลากิเลส ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญามันเหนือธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วเราใช้ปัญญาของเรา ใคร่ครวญ นี่ปัญญาทำ มันพิจารณาของมัน

ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากิเลสมันกลัว กลัวอะไร กลัวเหตุกลัวผล ที่นี้เหตุผลนั้นมันเหนือกว่าไง มันก็อาย มันตัวน มันก็หลบไป โอโฮ! มันก็มีความสุขนะ มันก็มี ความสบายใจนะ...ปัญญาอย่างนี้หรือที่บอกว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา

แล้วสำนักปฏิบัติหรือการปฏิบัติโดยทั่วไป เพราะกึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่ง เจริญโดยหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงตาพระมหาบัว ท่านมีคุณธรรมในใจของท่าน ท่านมีวิหารธรรม ท่านมีสดมภ์หลักในใจที่มั่นคง ท่านแสดงธรรมมีเหตุและมีผล มีตั้งแต่เริ่มต้น ตั้งแต่พื้นฐานปุถุชน กัลยาณชน

คนที่ทำสมาธิไม่เป็น คนที่ปฏิบัติไม่เป็นก็ให้ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติให้จิตมันสุขมันสงบเข้ามา จิตมันสุขมันสงบเข้ามาแล้วเป็นปกติจิต จิตที่มีความสุข สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มี แล้วค่อยฝึกหัดวิปัสสนา เริ่มต้นในการวิปัสสนาคือใช้ปัญญาของตนเอง

ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาอบรมสมาธินี้คือธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใจของเรากิเลสเต็มตัว กิเลสเป็นปฏาตายายใจ ธรรมะนี้เป็นธรรมะไร้เดียงสาที่เราฝึกหัดขึ้นมาใจ มันเป็นปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เริ่มต้นจากสัญญาคือความจำจากธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในการศึกษาธรรมและวินัยที่เป็นศาสดาของเรา

เราศึกษาธรรมและวินัยที่เป็นของศาสดาแล้วเรามาใคร่ครวญฝึกหัดปฏิบัติ มันเป็นปัญญาใหม่ เป็น แต่มันเป็นปัญญาโลกๆ เป็นปัญญาอบรมสมาธิ ผลของมันคือสมาธิใจ ผลของมันคือสมาธิคือใช้ปัญญาอบรมสมาธิ แต่ถ้าคนที่ประพฤติปฏิบัติที่ไม่มีวุฒิภาวะใจ มันใช้ปัญญาอย่างนี้แล้วมันก็คิดว่าอย่างนี้บรรลุธรรม

ถ้ามันเท่าทันมันหยุดจริงๆ นะ กิเลสมันอายม้วนตัวน กิเลสมันหลบไปใจ แต่กิเลสหลบไปแล้วทำอย่างไรต่อ

เวลาคนที่โดยพื้นฐาน กึ่งกลางพระพุทธศาสนา ศาสนาจะเจริญอีกคนหนึ่ง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ เพชรน้ำหนึ่ง เพชรน้ำหนึ่งคือพระอรหันต์ในสมัยกึ่งกลางพระพุทธศาสนา มันมีจิตนิสัยที่แตกต่างกันไป

ฉะนั้น เขาบอก หายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โธ หรือพุทโธถี่ๆ พุทโธไวๆ พุทโธบริกรรมพุทโธๆ พุทโธไปเลย หรือใช้อานาปานสติ นี่คือเจโตวิมุตติ คือผู้ที่จิตสงบแล้วพิจารณากาย แล้วมีครูบาอาจารย์อย่างนี้จำนวนมากกว่า ท่านถึงให้ใช้หายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โธ นี่คือการบริกรรม นี่คือการทำสมาธิให้มันเป็นสัมมาสมาธิ

แต่ด้วยอำนาจวาสนาใจ เพราะคำถามเขาบอกอยู่แล้วใจ “ผมเคยตกภวังค์มาก่อน ผมว่ามันไม่ใช่ภวังค์”

“ผมเคยตกภวังค์มาก่อน” เพราะมันตกภวังค์หมด หายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โธ แล้วก็จิตมันแว้งว่าง จิตมันไม่มีสติสัมปชัญญะ นั่งหลับหมดนะ

ภวังค์คือหลับ หลับมาก หลับน้อย ถ้าไม่หลับมันก็จะเมอ เวลามันเพ้อพกขึ้นไปไง แล้วไม่มีครูบาอาจารย์ที่คอยแก้ไข ไม่มีครูบาอาจารย์ยืนยันว่ามันไม่ใช่สมาธิ มันจะลงสู่ภวังค์ คำว่า “ลงสู่ภวังค์” มันลงกลับคืนไปสู่ได้อำนาจของพญามาร

เริ่มต้นประพาศปฏิบัติ มารมันก็กัดกันอยู่แล้ว เวลาปฏิบัติไปนะ มันก็บังคับให้หลงไหลเข้าไปยอมจำนนอยู่กับอำนาจของอุปกิเลส โสภาส สว่างไสว อุปกิเลส ๑๖ กิเลสคือความทุกข์ความยาก กิเลสคือต้นหาความทะยานอยาก คือการขับไล่ของกิเลสในหัวใจของเรา นี่กิเลสโดยพื้นฐานของมนุษย์

แล้วเวลาฝึกหัดประพาศปฏิบัติขึ้นมา “สว่างไสว ว่างหมดเลย”...อุปกิเลส กิเลสของจิต ล้วนๆ ใจ

เวลาทุกข์กายทุกข์ใจใจ ทุกข์กายๆ ทุกข์กายเพราะทำหน้าที่การทำงานเหงื่อไหลไคลย้อย มันทุกข์มันยาก เรื่องของร่างกาย นักกีฬาที่เขาใช้นักกีฬาทางต่อสู้ นักกีฬาทางกายเขาก็ต้องทุกข์ยากด้วยความทุกข์ความยากทางร่างกายของเขา นี่ใจ เวทนากาย

เวทนาจิต ผู้บริหาร ผู้ที่ควบคุมนโยบายก็ใช้แต่ความคิดใจ นโยบายควบคุมดูแลมันก็เป็นความทุกข์ความยากว่าเขาทำไม่สมความปรารถนา เขาทำไม่ได้อย่างต้องการ มันก็เป็นทุกข์ทางจิต

ทางจิต ไม่ต้องทำอะไรมันก็ทุกข์ของมันเพราะมันคิดทุกข์ ร่างกายนี้มันทุกข์เพราะมันเหนื่อยมันยาก ทุกข์กายทุกข์ใจ เวลามันทุกข์กายทุกข์ใจ

สิ่งที่ว่าเวลาถ้าไม่มีสติไม่มีปัญญา เวลามันตกภวังค์ๆ ไป มันเป็นภวังค์ทั้งนั้นนะ

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ หรือพุทโธถี่ๆ พุทโธไวๆ ถ้าสติไม่เท่าทัน ตกภวังค์หมด แล้วตกภวังค์ด้วยความไม่เข้าใจใจ ตกภวังค์ไป ไปเห็นนิมิต ไปเห็นต่างๆ ก็ว่า “โอ้ย! บรรลุมรรค” มันไม่มีเหตุไม่มีผลอะไรเลย

โดยข้อเท็จจริงของครูบาอาจารย์เรานะ ทำความสงบของใจเข้ามาก่อน คือทำสมาธินี้แหละ สิ่งที่สำคัญอาภรณ์ อารมณ์ความรู้สึกไม่ใช่จิต อารมณ์ความรู้สึก ธาตุ ๔ และขันธ ๕

อารมณ์ความรู้สึกเวลากิเลสมันหนักก็อารมณ์ความรู้สึกนี้แหละคิด ถ้าคิดไปทางโลกก็คิดแบบโลก คิดแบบทุกข์แบบยาก คิดแบบโลกเขา

เรามีอำนาจวาสนา เรามาศึกษาพระพุทธศาสนา เราจะใช้ปัญญาอบรมสมาธิ เราก็ใช้ความคิดเหมือนกัน แต่ความคิดโดยธรรม ความคิดโดยธรรมโดยเหตุโดยผลไง ถ้าความคิดโดยธรรมโดยเหตุโดยผล เหตุผลที่กิเลสมันกลัว มันกลัวตรงนี้ไง

เพราะกิเลสมันไม่มีเหตุมีผลอะไรทั้งสิ้น มันเป็นอารมณ์ความรู้สึก มันมีแต่ความพอใจ มันมีแต่ค้นหาความทะยานอยาก มันมีความต้องการโดยไม่มีเหตุไม่มีผล มันต้องการครองโลก มันต้องการยึดมันถือมัน มันต้องการยึดครองชีวิต มันยึดครองจิตนี้สำคัญที่สุดเลย

เพราะจิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะไม่มีต้นไม่มีปลาย มันยึดตรงนี้ไว้ทั้งนั้นนะ แล้วเอ็งก็เกิดตายไปตลอด แล้วมันก็คุมชีวิตเอ็งไปไม่มีที่สิ้นสุด แล้วเวลาจะเริ่มต้น จะเริ่มต้นอย่างไร จะเริ่มต้นอย่างไรเพราะอะไร

เพราะจิตที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ สิ่งมีชีวิตมันไม่มีต้นไม่มีปลายมาทั้งนั้น แล้วคนที่สร้างคุณงามความดี พระโพธิสัตว์ๆ ปรรตนาเป็นพระโพธิสัตว์ แล้วเวลาเสื่อมมานี้คลายไป มันก็มีความดีความชั่วที่แตกต่างกันไป

จริตนิสัยคนแตกต่างกันทั้งนั้น จะทำสมาธิเหมือนกัน วิธีการเดียวกัน แต่จะได้ไม่เหมือนกัน ได้ไม่เท่ากัน แล้วมันก็อยู่ที่สติปัญญาของคนด้วย สติปัญญาของคนคนนั้น ถ้ามีสติปัญญา เขาจะบำรุงรักษา

นี่ไง ชำนาญในวสีใจ ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุไง มันต้องมีเหตุมีผลของมันไง ถ้ามีเหตุมีผล มันดูแลที่เหตุมันไง

มันจะทุกข์จะยากขนาดไหน เราไม่สนใจ เราสนใจที่เหตุของเรา เพราะเราทำของเราอย่างนี้ แล้วจะทำคุณงามความดีของเราอย่างนี้ แล้วเราศึกษาค้นคว้า เราปฏิบัติของเราอย่างนี้ ทำของเราไปๆ

จะให้เห็นว่า ปัญญาอบรมสมาธิมันเป็นยุคเป็นคราว

เริ่มต้นสัทธาจริต เริ่มต้นของหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านก็ทำของท่านมาอย่างนี้ แล้วด้วยวาสนาของตน ท่านก็ฝึกหัดของท่านเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป แล้วท่านถึงจะไปฝึกหัดลูกศิษย์ลูกหาของท่าน

ท่านไปอยู่ถ้ำสาริกา ๓ ปี ได้ชั้นที่ ๒ ที่ถ้ำสาริกา และชั้นที่ ๓ หลวงปู่มั่นมาได้ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ถ้ำสาริกา นครนายก สู้ทำแล้วท่านก็กลับไปสอน วางรากฐานของกรรมฐาน

ที่นี้เวลาวางรากฐานของกรรมฐาน ส่วนใหญ่หายใจเข้าลึกๆ หายใจออกถี่ๆ โดยส่วนใหญ่ทำอย่างนั้น ถ้าทำอย่างนั้นนะ ท่านก็ได้ธรรมทายาทมากมาย แต่ที่เป็นปัญญาอบรมสมาธิ ที่เป็นโดยข้อเท็จจริงมีหลวงปู่ดุลย์ มีหลวงตา แต่หลวงตามหัทธจรรย์กว่า มหัทธจรรย์กว่าเพราะอะไร

เพราะโลกนี้มันแตกต่างหลากหลายมากกว่า จิตของคนมันมีมหาศาล เราจะเอาทิศทางใดทิศทางหนึ่ง มันก็เหมือนกับเราปิดกั้นทิศทางอื่นว่าทิศทางนั้นไม่สมควร จะต้องทิศทางนี้เท่านั้น

แต่ในอริยสัจ ในสัจจะความจริง ในที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมมาเมตตารธรรมคำจุนโลก ท่านเอาหมดทั้งโลก ทั้งสามโลกธาตุ ถ้าสามโลกธาตุนะ จะมีความชำนาญทางไหน สัทธาจริต พุทธจริต เวลาจริต จริตนิสัยของคนที่มีมันแตกต่าง

โดยเบสิกโดยเริ่มต้นมันต้องฝึกหัดให้เขาทำความสงบของใจให้ได้ เพราะผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา เพราะปัญญา ปัญญามันมีหลายขั้นตอน มันมีหลายระดับ มันมีความลึกซึ้งตั้งแต่ลึกหนาบางแตกต่างกันมากมายมหาศาล

ครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัติมาท่านจะพึงรู้เลยว่าปัญญานั้นมันขึ้นอะไร ปัญญาที่มันลึกๆ ขนาดนี้มันลึกตรงไหน ลึกแล้วมันเป็นข้อเท็จจริง หรือมันลึกเพราะอุปาทาน ลึกเพราะว่าเราตั้งชื่อว่าลึกหรือตื้น มันไม่ใช่ปัญญาลึกหรือตื้น มันเป็นความเห็นของเราว่าลึกหรือตื้น

ปัญญามันยังมีหยาบ มีกลาง มีละเอียดลึกซึ่งลึกกลับซับซ้อนเข้าไป ลึกกลับซับซ้อนเข้าไป เพราะกิเลสของคนมันมีสูงมีต่ำ กิเลสของคนมีขั้นมีตอน เพราะมันเป็นบุคคล ๔ คู่

ฉะนั้น เวลาฝึกหัดใช้ปัญญาๆ ปัญญาอบรมสมาธิ มันเป็นปัญญาของสามัญสำนึก มันเป็นปัญญาของมนุษย์ ถ้าจะบอกว่ามันเป็นสมมุติบัญญัติก็ใช่ มันเป็นสมมุติบัญญัตินี้แหละ แต่สมมุติบัญญัติ เราเอาสมมุติบัญญัติมาวิเคราะห์หิวภัยพระพุทธศาสนา มันถึงเป็นปัญญาอบรมสมาธิ

เพราะพระพุทธศาสนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เข้ามา มีวิหารธรรมในใจ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมบูรณ์แบบแล้ว สมบูรณ์แบบแล้วคือศาสนาประกาศ แล้ว แสดงธรรมจักร แล้ว อัญญาโกณฑัญญะเป็นสงฆ์องค์แรกของโลกแล้ว มันมีข้อเท็จจริง แต่มันเป็นจุดหนึ่งจุดเล็กๆ ในโลกนี้ไง

เป็นจุดหนึ่งคือพระอรหันต์ ๕ องค์ แล้วเวลาแสดงยสะได้ ๖๐ องค์ แล้วประชากรในยุค นั้นก็เป็นพันล้านนะ เป็นพันล้านแล้วเหมือนกัน ถ้าเป็นพันล้าน เพราะทั่วโลก แล้ว ๕ องค์ ๖๐ องค์ กับพันๆ ล้าน ในปัจจุบันนี้ ๗ พันล้าน พระนี้ ๓-๔ แสน

แล้วพระปฏิบัติปฏิบัติอะไรกัน สมาธิยังไม่วัดจัก มันแบ่งแยกตรงนี้ไม่เป็นไม่ว่าอะไรเป็นสมณะ อะไรเป็นสมาธิ แล้วสมาธิเป็นอย่างไร

แล้วเวลาถ้าไม่เป็นนะ มันน่าเห็นใจตรงที่ว่า ฌานเป็นอจินไตย ๔ คือสมาธิเป็นอจินไตย อันหนึ่งเลย เพราะลัทธิศาสนาต่างๆ เขาก็ทำสมาธิ เขาก็ใช้จิตเหมือนกัน แต่เขาเป็นฌานโลกีย์ เขาเป็นอภิญญา เขาเป็นโลกไ

เขาเป็นโลก เขาบอก “พุทโธๆ แล้วจิตเห็นนิมิต” นี่เป็นโลกทั้งนั้นนะ เพราะมันเป็นฌาน ฌานเป็นอินไตย

แต่ศีล สมาธิ ปัญญา เห็นไหม

ฌาน เวลาฌาน เวลาครูบาอาจารย์ที่ท่านชำนาญนะ ฌานกับสมาธิใช้แทนกันได้ ใช้แทนกันคือใกล้เคียงกัน ก็มันเป็นความสงบของจิตเหมือนกัน ฌานกับสมาธิ

ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่มีศีล ฌาน ปัญญา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ให้เอา ฌาน

เอาสมาธิ แล้วสมาธิระดับไหนละ แล้วสมาธิเป็นอย่างไรละ แล้วอะไรเป็นสมาธิละ

มันเป็นภวังค์หมดใจ มันเป็นภวังค์เพราะมันเป็นฌานโลกีย์ไง ถ้ามันเป็นฌานโลกีย์ เพราะอะไร เป็นฌานโลกีย์เพราะไม่มีวาสนาใจ ไม่เข้าสู่สัมมาอาชีวะใจ

สัมมาอาชีวะ สัมมากัมมันโต สัมมาคือความถูกต้องชอบธรรมของจิต จิตที่ทำงานที่เป็น มีจิตเป็นความเห็นผิด มันจะเข้าสู่มรรคได้อย่างไร มันเข้าสู่มรรคไม่ได้

นี่พูดถึงว่า ปัญญาอบรมสมาธิ นี่ปัญญาทำๆ ปัญญาทำสมาธิ

กับถ้าสมาธิทำปัญญา สมาธิ ทำสมาธิโดยคำบริกรรม ทำสมาธิโดยการกำหนดลมหายใจ นี่มันต้องมีสมาธิเป็นพื้นฐานทั้งนั้น

ฉะนั้น สิ่งกรณีนี้มันอยู่ที่ภาวนาเป็นหรือภาวนาไม่เป็น ถ้าภาวนาเป็นแล้วมันรู้ถึงเบสิก รู้ถึงพื้นฐาน

การศึกษานะ จะจบดอกเตอร์ จะจบสิ่งใดก็แล้วแต่ เริ่มต้นมาจากอนุบาลทั้งนั้นนะ อนุบาลพื้นฐาน แล้วคนจบการศึกษาเป็นนักวิชาการในการศึกษาไม่รู้ถึงเบสิกในการทำความเข้าใจ สงบนี้มันแปลกนะ เราฟังแล้วมันแปลก แปลกมากๆ

ผู้ที่ชำนาญการศึกษาเป็นผู้ที่ค้นคว้าในการศึกษาแล้วไม่รู้จักสมาธิ แล้วสมาธิ อากาของสมาธิ มันเป็นไปได้ไม่ได้ นี่มันคืออะไร

แต่ถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา นี่คำถามไง ปัญญาอบรมสมาธิ “๑. ปัญญาอบรมสมาธิ เป็นสมาธิได้หรือไม่”

เป็น แต่ต้องเป็นสัมมาสมาธิความถูกต้องชอบธรรม เพราะปัญญาอบรมสมาธิมันเท่าทันอารมณ์

ถ้าทางโลกนี้เป็นอารมณ์ เป็นความรู้สึกนึกคิด แต่ถ้าทำสมาธิได้นะ มันจับอารมณ์ได้นะ มันจะเป็นขั้นๆเลย เห็นไหม ขั้นธมมารกับขั้นที่สะอาดบริสุทธิ์ นี่เวลาเป็นขั้นๆ

เพราะในพระพุทธศาสนาไง อารมณ์ความรู้สึกประกอบด้วยอารมณ์หนึ่ง รูป นามธรรม นี่เป็นรูป รูปกับนาม แล้วถ้าเราเป็นเรา มันเป็นอารมณ์หมดเลย แล้วจะจับต้องอย่างไรละ

ฉะนั้น เวลาจับต้องได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศนาว่าการหลานพระสาวรีบุตรเิง “ถ้าเธอไม่พอใจสิ่งต่างๆ เธอต้องไม่พอใจอารมณ์ของเธอด้วย เพราะอารมณ์ของเธอก็เป็นวัตถุอันหนึ่ง”

คือรูป อารมณ์ความรู้สึก เพราะอารมณ์คิดแล้วมันมีความรู้สึก มันมีรูป รูปที่เป็นนามธรรม พอจิตมันสงบแล้ว ถ้าจิตสงบแล้วคนไม่รู้เิง เพราะคนที่ภาวนาไม่เป็น หายเิงเข้าเิงพุท หายเิงออกเิงเิง แล้วมีความรู้สึกมันวูบ มันระเบิด...อารมณ์ทั้งนั้นนะ

บรรลุธรรม บรรลุธรรมอะไรของเิง บรรลุธรรมๆ บรรลุธรรมโดยกิเลสเิง กิเลสมันปิดหูปิดตา แล้วกิเลสมันขั้มันไ้ด้วยความปรารถนา ด้วยความเชื่อของสังคม สังคมพระพุทธศาสนาเือ อริยบุคคล เือผู้รู้ธรรม เือเราวูบไปเือหนึ่งกิฐธรรมๆ...รู้ธรรมอะไร

แต่ถ้าเป็นครูบาอาจารย์ท่านอบรมบ่มเพาะ ท่านจะแก้ไข แล้วถ้าเป็นหลวงปู่ มันนะ เอาตายเลย เอาตายคือเอาเือให้กิเลสตายเิง เอาเือความหลงผิดตายไป แล้วให้สติปัญญาเือกลับมา ให้การประพฤติปฏิบัติเือเป็นความถูกต้องชอบธรรม

ถ้าเป็นความถูกต้องชอบธรรมมันยังแสนทุกข์แสนยาก เพราะความคิดเร็วกว่าจิต อารมณ์มันเกิดขนาดไหน ความทุกข์เราท่วมท้น แล้วเราจะแก้ไข เราจะทำให้จิตสงบ สุขอื่นใด เท่ากับจิตสงบไม่มี เราจะทำความที่ทุกข์ยากให้กลับมาเป็นปกติสุข

แล้วปกติสุข เราก็ก็นั่งลงแรง สมถกรรมฐาน เรายังทำกันเกือบเป็นเกือบตายให้เป็น พื้นฐาน ให้เป็นสมถกรรมฐาน แล้วถ้าการขุดคู้คั่นคว่าหากิเลส การขุดคู้คั่นคว่า ทำไมต้องขุด คู้คั่นคว่า

เพราะคนมันไม่เห็นกิเลสไง คนมันไม่เห็นกิเลส มันไม่รู้จักกิเลส มันจะเข้าไปต่อกรหรือเข้าไป แยกแยะกิเลสได้อย่างไร ฉะนั้น พอขุดคู้คั่นคว่าหากิเลส มันถึงได้เห็นกิเลส ถ้าเห็นกิเลสแล้ว มันจะยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้าครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัติเป็นไง

การขุดคู้คั่นคว่าเป็นงานที่สำคัญในวงจรกรรมฐาน ผู้ที่ทำความสงบของใจแล้ว ต้องฝึกหัดขุดคู้คั่นคว่า คั่นคว่าหากิเลส ถ้ามันจับกิเลสได้มันก็สะท้อนกิเลส

เพราะจับกิเลส กิเลสก็เป็นนามธรรม เวลามันจับได้ ขนพองสยองเกล้า พอขนพองสยอง แกร่แล้วถ้ามันฝึกหัดใช้ปัญญา นั่นจะเป็นวิปัสสนาแล้ว

วิปัสสนาคือความรู้แจ้งแทงตลอดกิเลสในใจของคน ถ้ามันรู้แจ้งแทงตลอดกิเลสใน หัวใจของคนด้วยมรรค ๘ ดำริชอบ งานชอบ เพียรชอบ นี่ความชอบธรรมไง

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าปัญญาท่าๆ มันมีสติมีปัญญา มันทำของมันไปมันไม่ตกวงค์ มัน ไม่ละเมอเพ้อพก

ไฉ่หายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้กโร หรือพุทโทๆ ถ้ามีสติสัมปชัญญะ เวลาเป็นสมาธิ นะ ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ เวลาสมาธิ มันเข้าสมาธิ ไฉ่โฮ! มันมีความสุขมาก

ถ้าหายใจเข้านี้กพุท หายใจออกนี้กโร เวลาโค่นต้นไม้ เหมือนต้นไม้สูงใหญ่มากล้มลง มันตึง! เลยน่ะ

แต่ถ้าปัญญาอบรมสมาธิ มันแตกกิ่งแตกก้านขึ้นมา เวลามันเป็นสมาธิ มันเป็นสมาธิที่เรียบง่าย แล้วเวลาฝึกหัด เพราะอะไร

เพราะอริยสัจมีหนึ่งเดียว มันต้องเข้าสู่อริยสัจเหมือนกัน ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาอบรมสมาธิถ้าเป็นสมาธิแล้ว พอมันหยุดแล้วทำอย่างไรต่อ

ก็พุทโธ พอพุทโธ เดียวก็คิดอีก

ถ้าไม่พุทโธ ปัญญามันเท่าทันแล้วนะ ก็เลสมันหลบมันหลีกไป มันก็หยุด แต่ถ้ามันคิด มันก็ไม่แสดงตัว ไม่คิดมันก็ไม่ต่อเนื่อง

สันตติไฉ มันท้องต่อเนื่อง เพราะความคิด จิตวิญญาณความรู้สึกมันต่อเนื่อง สันตติมันจะมีต่อเนื่องตลอดไป ถ้าไม่ต่อเนื่องมันก็เหวี่ยงตกว้างค์เหมือนกัน

แต่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิมันไม่ตกว้างค์เพราะอะไร เพราะมันมีปัญญาไง มันมีสติไฉ ถ้าไม่มีสติไม่มีปัญญา มันไม่เท่าทันความคิดไฉ

เวลาความคิดมันรุนแรง มันคิดจนจบแล้วนะ เฮ้ย! ญาคิดอะไรวะ มันจบไปแล้ว แต่พอมันทันๆ มันทันเพราะอะไร มันทันเพราะมีสติไฉ พอมีสติมันเท่าทันๆ มันถึงไม่หลงว้างค์ไฉ

แต่พอมันหยุดแล้วทำอย่างไรต่อไป

หยุดก็พุทโธสิ พุทโธ เดียวมันก็คิดอีก ถ้าไม่พุทโธ นี่ก็เลสมันร้ายนัก ไม่พุทโธมันก็จะหายไปเลย แต่ถ้าตั้งสติ มันก็จะคิดอีก คิด ก็ไล่อีก ถ้าไล่ไปมันก็เป็นปัญญาอบรมสมาธิ

แล้วถ้าหายใจเข้านึกพุท หายใจออกนึกโธ เวลามันกลมกลืนกัน มันละเอียดขึ้นไป หายใจจนลมหายใจละเอียดลึกซึ้ง จนลมหายใจขาดไป แต่จิตไม่ขาด

ลมหายใจเวลามันลงถึงฐานเลยนะ เวลาจิตมันจะลง มันจะวูบ มันจะอะไรร้อยแปด เวลาจะวูบก็ตกใจ เวลามันจะวูบก็ร้อยแปด

เวลาถ้าครูบาอาจารย์ที่เป็นนะ เวลามันวูบ เออ! ไซ้แล้ว เจริญ วูบถึงฐิติจิตเลย กร๊อบ! สักแต่ว่าปรากฏ นี่คือการอุปนาสมาธิ จิตอยู่ในร่างกายนี้ สมาธิคือไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น จิต

นี่ไม่รับรู้เรื่องราวร่างกายเลย รูป รส กลิ่น เสียง เสียงให้ฟ้าผ่าก็ไม่ได้ยิน ลมจะพัดขนาดไหนเข้าถึงใจไม่ได้ จิตที่อยู่ในร่างกายนี้จะเป็นอิสระขนาดนั้นเลยถ้าเข้าอัปปนาจิตรวม ถ้าสมาธิเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ใช้วิปัสสนาไม่ได้

ต้องเวลามันคลายตัวออกมา ถ้าจากอัปปนามันจะออกสู่อุปปจาระ เพราะมันคิดไป พอมันคลายตัวออกมามันรับรู้ถึงร่างกาย รับรู้ถึงผิวหนัง รับรู้ถึงเสียง นี่ไง สมาธิที่คิดได้ ถ้ามันเห็นกาย มันขุดคู้ของมันขึ้นมา มันก็จะเห็นกายของมัน เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม นี่อุปปจาระระหว่างจิต อุปปจาระ นี่เป็นขั้นแล้ว จิตเสวยอารมณ์ จิตพาดพิงอารมณ์ มันถึงคิดได้

ถ้าอัปปนา จิตมันไม่พาดพิง มันอยู่ของมันโดยอิสระ อัปปนาคิดไม่ได้ คิดไม่ได้ ถ้าอัปปนาคิดได้ ชัดแย้งแล้ว

เวลาฝึกหัดใช้ปัญญาไง แล้วเวลาปัญญามันเกิดขึ้น เวลาถ้าขุดคู้ค้นคว้ามันเห็นของมันนะ วิปัสสนาเกิดตรงนี้

ลูกศิษย์กรรมฐาน พระกรรมฐานทั้งหมดยกขึ้นสู่วิปัสสนาไม่เป็น สมถกรรมฐานยกขึ้นสู่วิปัสสนากรรมฐาน เอออออกห่อหมกไปเอง เวลาใช้ปัญญาอบรมสมาธิหรือปัญญาจิตของเราให้แหละ เวลามันวูบวาบขึ้นไปนะ “บรรลุธรรมๆ” มันถึงไม่มีอะไรแล้ว แล้วพวกเราไม่ต้องมีอะไรก็พวกเราทั้งหมดภาวนาไม่เป็นไง สังคมที่ภาวนาไม่เป็น จัปตันชนปลายไม่ได้ เหลวไหลกันไปหมด

ถ้าคำว่า “เหลวไหลๆ” เพราะคำว่า “เหลวไหล” จัปตันชนปลายไม่ได้ เวลามันวูบก็ตก ภาวนาค้นแหละ วูบหายไปเลย วูบไป “ธรรมะมีอยู่โดยดั้งเดิม ธรรมะมันมีอยู่แล้ว” คือไม่ต้องทำอะไร ไม่มีอะไรเลย แต่ว่ามี มีโดยอุปโลกน์ สันนิษฐานเอา

โดยสันนิษฐานกัน เพราะเห็นหลวงปู่มัน เห็นครูบาอาจารย์ท่านปฏิบัติ เราก็คิดแบบนั้นเหมือนกัน สันนิษฐานว่าใช่ คือเดาเอา คือดันเดา ผู้ใดปฏิบัติธรรมไม่สมควรแก่ธรรม ดันเดา เดาคิด ดันจิต เดาคิด จินตนาการจิต สันนิษฐานจิต “บรรลุธรรมๆ”...ไม่มี

ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม สมควรแก่ธรรมเหมือนคำถาม “ผมปฏิบัติมา เวลามาใช้ ปัญญาอบรมสมาธิ” เพราะใช้ปัญญาอบรมสมาธิโดยสติโดยปัญญาแล้วมันเป็นประโยชน์กับผู้ถามนี้ เพราะเขาเคยตกวังค์มาก่อน เขาเคยทุกข์ยากมาก่อน แล้วฝึกหัดปฏิบัติของเราไป

ไอ้เคยทุกข์เคยยากมาก่อน เคยตกวังค์มาก่อน เวลาปฏิบัติแล้ว เราเกิดเป็นมนุษย์ เกิดมาพบพระพุทธศาสนา เวลาศาสนาจะเจริญอีกหนหนึ่งไง หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่าน ประพฤติปฏิบัติของท่านถึงที่สุดแห่งทุกข์แล้วท่านวางข้อวัตรปฏิบัติขึ้นมา เวลาประชุมคณะสงฆ์ ประชุมพระกรรมฐานด้วยกัน แล้ววางแนวทางปฏิบัติให้เหมือนกัน เวลาปฏิบัติเหมือนกันเพราะอะไร

เพราะว่า ถ้าเป็นเกจิอาจารย์มันสำคัญที่ว่าท่านดีเฉพาะตนของท่าน เวลาท่าน มรณภาพไปมันก็จบไป

แต่หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านสิ้นสุดแห่งทุกข์แล้วท่านเห็นคุณค่า ในพระพุทธศาสนา ท่านพยายามฝึกหัด พยายามคุ้มครองดูแล พยายามเป่ากระหม่อมใจ ให้เกิด ธรรมทายาท

พอธรรมทายาทจากหลวงปู่มั่นรุ่นที่ ๑ มารุ่นที่ ๒ มันมีการส่งต่อ มีการส่งต่อ ต่อยอด มา จากใจดวงหนึ่งสู่ใจดวงหนึ่งไง ให้ศาสนามีแนวทางปฏิบัติมา

คนถ้าไม่มีอำนาจไม่มีวาสนา แม้แต่ตัวของตัวเองก็เอาตัวเองไม่รอด แล้วถ้าตัวเองเอา ตัวไม่รอด ตัวเองไม่รู้อะไรเลย ถ้าตัวเองไม่รู้อะไรก็อุปไปอุปมาอย่างนี้ แล้วมันก็สันนิษฐาน มันก็ ดันก็เดา ความดันความเดามันไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์

แต่ถ้าหลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ วิธีการดับทุกข์ไป มันมี อริยสัจ มันมีสัจจะมีความจริงใจ มันมีสังโยชน์ ๑๐ ละสังโยชน์ ๑๐ เป็นคนตรวจสอบ ตรวจสอบว่าจิตดวงนั้นมันรู้จักสังโยชน์ไหม มันเห็นสังโยชน์ไหม แล้วมันละสังโยชน์ได้จริง หรือไม่

แล้วละสังโยชน์ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ ขณะ ขณะที่มีมันละ มันดับทุกข์ นิโรธ
นั่นละสังโยชน์ เวลาละสังโยชน์ สังโยชน์ ๓ เวลาสังโยชน์ ๕ แล้วสังโยชน์เบื้องต้น สังโยชน์เบื้อง
สูง สังโยชน์เบื้องสูงนะ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา มันเป็นอย่างไรวะ เวลามันสรุป
เวลามันสังโยชน์ ๑๐ ขาดไป นี่ไง มันก็ส่งต่อเป็นรุ่นๆ ใจ

**ถ้ารุ่นๆ เพราะว่าผู้ที่มีอำนาจวาสนาเขาเคารพเขาบูชา เขาเป็นสัมมาทิฐิ
ถูกต้องชอบธรรม เคารพบูชาธรรม แล้วพยายามหลีกเลี่ยงกิเลส ไม่ใช่เคารพกิเลสแต่
หลีกเลี่ยงธรรมใจ**

นี่พูดถึงว่า ปัญญาทำ มันถึงมีสติปัญญา

นี่พูดถึงปัญญาอบรมสมาธิ

ฉะนั้น สิ่งที่ปัญญาทั้งหมดทั้งโลกที่เป็นกันอยู่มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ พอปัญญา
อบรมสมาธิมันมีความสุขความสงบของมัน แล้วเดี๋ยวเราก็แยกแยะได้ว่า ความคิดที่คิดโดย
ปุถุชนคนหนา คิดโดยกิเลสเป็นแบบนี้ แล้วเวลาเรามีสติปัญญา เราคิดโดยธรรม ปัญญาทำ ทำ
ให้สงบ

แล้วสงบบ่อยครั้งเข้ามันต้องเจริญก้าวหน้า เวลาเจริญก้าวหน้า สังเกตเห็นจิตเห็นอาการ
ของจิต จิตเห็นกาย จิตเห็นเวทนา จิตเห็นจิต

นี่ไง สิ่งที่ว่า อารมณ์เป็นอารมณ์ เวลาถ้ามันเห็นแล้วมันจะเห็นรูปความรู้สึกรู้จักคิดนี่
เป็นขั้นๆ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถ้ามีวิปัสสนาใช้สติปัญญา ขั้นอย่างนี้ขั้นนอก
ขั้นนอกคือโสดาบัน สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส เวลามันขาด ขั้น ๕ ไม่ใช่เรา เรา
ไม่ใช่ขั้น ๕ ใจ ขั้น ๕ ไม่ใช่ทุกข์ ทุกข์ไม่ใช่ขั้น ๕ นี่ขั้นนอก

ขั้นใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กายเป็นอุปาทาน มันยึดระหว่างกายกับ
จิต จิตมันยึดมันถือมันของมันโดยสังโยชน์

เวลาพิจารณาไป เวลาพิจารณา ชันธนอก ชันธ ๕ ไม่ใช่เรา เราไม่ใช่ชันธ ๕ ชันธ ๕ ไม่ใช่ทุกข์ ทุกข์ไม่ใช่ชันธ ๕

ชันธอย่างกลาง ชันธที่เป็นอุปาทาน เวลาพิจารณาไป ชันธใน เวลามันขาด กายเป็น โภจิ จิตเป็นกระเจกใส ขาด

จิตนอก ชันธนอก จิตใน ชันธใน เวลาพิจารณาไป เวลามันขาด กายเป็น โภจิ จิตเป็น กระเจกใส

แล้วยากมากที่จะเข้าไปเห็นความละเอียดของชันธอย่างหายาบ ชันธอย่างกลาง ชันธ อย่างละเอียด เวลาถ้ามันเข้าไปเห็นชันธอย่างละเอียด รูปราคะ อรูปราคะ

ชันธอย่างละเอียด บำบัดสามหลัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง เวลาพิจารณา เวลา มันขาด จิตถอด

จิตนอก จิตใน จิตถอด มันถอด จิตถอด ก็ชันธทั้งหมด เวลาจิตถอดไปแล้วเหลืออะไร ละ เหลือจิต ถ้าเหลือจิตนี้ไง

จิตนอก จิตใน จิตถอด จิตเห็นจิต เวลาชำระถึงที่สุดแห่งทุกข์ นี่ปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญาวิมุตติ เจโตวิมุตติเป็นอีกอย่างหนึ่ง นี่เวลาการกระทำนะ

นี่พูดถึงคำถามเขาเขียนมาถามว่า เขาทำแล้วเขาชื่นชมของเขา เขาปฏิบัติของเขาได้

ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิ คือทำสมาธิโดยปัญญา มันไม่ตกแก้วค์ มันมี สติสัมปชัญญะพร้อม ใ้พุทโทๆ หรือลมหายใจนั้นเป็นจริตนิสัยที่ทำได้ดีงาม มันต่อเนื่องกัน

ที่นี้หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านสอน

อย่าทิ้งผู้รู้ อย่าทิ้งพุทโท

ถ้าอย่าทิ้งผู้รู้ อย่าทิ้งพุทโท เพราะโดยจริตโดยนิสัย ปัญญาอบรมสมาธิมันทำได้ พื้นฐาน หรือทำแล้วมันมีกำลังมากน้อยขนาดไหน มีสติปัญญามากน้อยขนาดไหน หายใจเข้า นึกพุท หายใจออกนึกโธนี่ชัดๆ กรรมฐาน ๔๐ ห้อง แล้วมีอำนาจวาสนาของตน ทำของตนให้ได้

แล้วถ้าทำของคนที่ไม่เท่าทัน ตกวางค์หมดนะ นั่งหลับหมด หลับไหลไปหมด

แล้วพอจิต จิตที่มันมีสัมมาสมาธิ จิตมันสงบ มันมีอาการ อาการร้อยแปดพันเก้า
สติปัญญาไม่เท่าทันๆ ไม่ชำนาญในวสี

การชำนาญในวสีคือการเข้าและการออกสมาธิ ถ้าการเข้าและการออกสมาธิ แล้วนุ่ม
ไปเห็นสติปัฏฐาน ๔ แล้วฝึกหัดใช้สติปัญญา มันจะเป็นวิปัสสนา

แต่ส่วนใหญ่แล้วพอมันไปรู้ไปเห็นสิ่งใด วุฒิภาวะจิตมันอ่อนแอ รู้เห็นอะไรก็บรรลुธรรมๆ
บรรลุธรรมอะไร มันรู้เห็น มันปล่อยวาง ถ้ามีสติสัมปชัญญะมันปล่อยวาง ปล่อยวางก็คือปล่อย
วาง ปล่อยวางโดยไม่มีเหตุมีผล ปล่อยวางโดยอะไร

แต่มันปล่อยวางบ่อยครั้งเข้าๆ ต่ทั้งคปหาน เวลามันสมุจเฉทปหาน มันขาด ขาด
อย่างไร มันทำของมันอย่างไร

นี่พูดถึงว่า ถ้าเป็นปัญญาทำ มันเป็นปัญญาอบรมสมาธิ เป็นปัญญาวิมุตติ

ถ้าสมาธิทำ ศील สมาธิ ปัญญา สมาธิทำปัญญา มันจะเป็นเจโตวิมุตติ แต่มันต้องมีสติมี
ปัญญาไม่ให้มันเป็นมิจฉาทิฏฐิ ไม่มีความหลงผิด ไม่ให้กิเลสมันหลอกมันลวง ให้มันเป็น
ข้อเท็จจริงขึ้นมา

มันถึงว่า อริยสัจมีหนึ่งเดียว หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น เวลาธมฺมสากจุฉา เอตมฺมมฺกค
มฺกตฺมํ ครูบาอาจารย์ท่านสนทนาธรรมกัน ธรรมะมีหนึ่งเดียว อริยสัจมีอันเดียว ธรรมมีหนึ่งเดียว
เอโก ธมฺโม ธรรมอันเอก จบ